

Stark truppinsats på Balkan – svagt regeringsstöd

av Carl Björemán

TITEL:

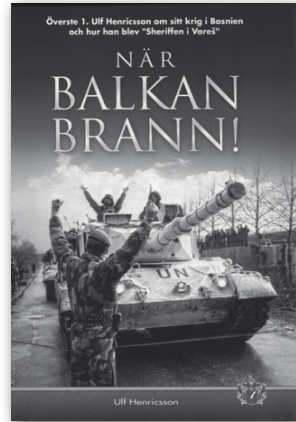
När Balkan brann: Överste 1. Ulf Henricsson om sitt krig i Bosnien och hur han blev ”sheriffen i Vares”

FÖRFATTARE:

Ulf Henricsson

FÖRLAG:

Svenskt Militärhistoriskt Biblioteks Förlag,
Livonia Print, Lettland 2013



BOKEN *När Balkan brann* av översten 1. Ulf Henricsson är en av de viktigaste böcker som skrivits om det svenska försvaret under senare år.¹ Den är långt mer innehållsrik än vad titeln antyder. Boken ger en initierad och realistisk skildring av kriget på Balkan åren 1993–1994, Henricsson förde befälet över den första svenska bataljon som insattes här och som enligt svenska regler inte var krigförande men som i realiteten verkade mitt i det pågående inbördeskriget. Det fanns ingen fred att bevara, uppgiften blev fredsframtvängande, oavsett vad politikerna i Stockholm tänkte.

Boken är en ledarskapsbok, vars budskap ger ledning inte bara i internationella insatser utan också – i minst lika hög grad – i försvar av Sverige. Boken ger därtill blyxtbelysning av två tillstånd av allmän betydelse, utöver den inverkan som de utövade på Henricssons bataljon och dess verksamhet: 1) försvarets byråkratisering 2) regeringsmaktens förfall när det gäller beslut om försvaret.

Slutligen pekar Henricsson i sin bok på frågor kring officersyrkets innebörd och etik, som på 1990-talets uppenbarligen inte var tillräckligt genomdiskuterade när det gäller skyldighet att fullgöra internationell tjänst.

Krigets vardag

Henricsson ger läsaren en trovärdig beskrivning av Balkankrigets vardag. De ofattbara grymheterna: ”Byn var helt nedbränd, det ryker i ruinerna. Mina tårar kommer i ögonvrån. Första tecknet på en massaker är resterna av ett käkben. Snart hittar vi ett svårt bränt lik – ung man i tonåren – inga kläder kvar. Nästa fynd är en källare med tre döda kvinnor. Skjutna, krossade skallar och halsarna avskurna. De visade sig dessutom vara försåtminerade!”

Mot den bakgrunden framstår beskjutningarna av bataljonen, från olika håll, snusket i de hus som finns kvar, kölden, snön och den livsfarliga trafiken på smala hyllvägar ovanför branta stup som små

problem, men de är var för sig ändå problem och de måste bemästras. Henricsson ger läsarna en livfull föreställning om krigets lukter och ljud, av domnande köldkänsla i händerna när snökedjor hanteras, av hur mjölksyran stiger i benen under påtvingade alpbestigningar på upp mot 2000 meters höjd, av hårda förhandlingar med lögnaktiga och falska krigsherrar. Det är verklighetsbeskrivningar av hög klass.

Bataljonen bemästrade problemen och satte sig i respekt bland de krigförande. Bataljonens befäl och soldater är värda stor respekt för detta. Henricsson framhåller betydelsen av att bataljonens soldater var frivilliga värnpliktiga, vilka inte bara medförde civila yrkeskunskaper utan även det civila svenska samhällets värderingar in i bataljonen. Men han slår också hål på myten om att svenska soldater inte skulle ha några alkohol- och sexproblem.

Ledarskap

Henricsson underkänner den åtskillnad som ofta görs i den svenska försvarsdebatten och där ”chef” blir lite negativt och ”ledare” alltid positivt. Enligt Henricsson bör man i stället för att på angivet sätt trixa med semantiken fokusera på vilka egenskaper vi vill att chefen/ledaren skall ha.

Han framhåller fem egenskaper:

- Tydlighet – Ja eller nej. Ingen får gå från ett möte med chefen/ledaren och vara tveksam om var chefen står.
- Tillgänglighet.
- Kommunikation – till skillnad från information, dubbelriktad.
- Förtroende – upplevs som en bristvara när chefen detaljstyr.
- Feedback – bristvara. De flesta chefer säger att de ger tydliga uppföljnings-

samtal. Det tycker sällan deras medarbetare.

Henricssons slutord är: *Våga vara chef.*

Hans bok bär emellertid vittne om värdet för en chef/ledare att äga ytterligare en egenskap, nämligen att vara föregångsman. Hans transportförband närde missnöje över att det inte uppmärksammades i det dagliga slitet. När förbandet fick order att köra de 40 milen från bataljonens bas Tuzla i inlandet, över bergen till Split vid kusten för att hämta de stridsvagnar (som varit instängda i Serbien sedan fem månader tillbaka) satte sig Henricsson som förare i en tung lastbil och körde hela vägen ned till kusten. Han fick en ny namnbricka av förbandet: Driver Henricsson.

Läget i Försvarsmakten i början av 1990-talet

Försvarsmakten var enligt min mening byråkratiserad. Förvaltarmentalitet dominerade. Henricsson erfor detta när han skulle genomföra den för byråkrater och förvaltare störande verksamhet, som det innebar att organisera, utrusta, utbilda och transportplanlägga en bataljon för fredsframtvängande insatser i södra Europa, mer än 100 mil fågelvägen från Sverige. Där han inte mötte direkt motstånd mötte han ofta likgiltighet.

Viljan i Stockholm att bidra till att lösa problemen var begränsad. UD, Försvarsdepartementet och Försvarsmakten skylldes på varandra. Officersfackets attityd var då ”är ni så dumma att ni åker får ni skylla er själva”. Hela frågan tog orimlig tid att lösa. Flera dugliga medarbetare hoppade av på grund av brist på beslut. Handläggarna i högkvarteret och departement såg bara svårigheter och de hade ingen förståelse för att personal som engagerar sig vill veta

spelreglerna. Enligt min mening hade denna likgiltighet på lägre nivåer ett klart samband med en företeelse på högsta nivå: regeringsmaktens förfall när det gäller besluten om försvaret.

Regeringen Bildt startade med hög svansföring efter regeringsskiftet 1991, men det fanns ingen verklighetsanknytning bakom slagorden. Försvarspolitikerna blev präglad av motsägelser. Statsministern angav att försvar mot strategiskt överfall skulle ersätta invasionsförsvar mot storanfall som dimensioneringsgrund för försvarets utveckling. Försvarsminister Björck yxade – tvärtemot, i all hast – till ett svagt, ihåligt försvar mot storanfall (1992 års försvarsbeslut).

Det gav till en början intryck av handlingskraft men det innebar i själva verket att en nödvändig reform av försvarsmakten förhindrades och att den – när den kom i slutet av 1990-talet – fick en katastrofal utformning.

Statsminister Carl Bildt: ”Ingen annan försvarar Sverige, och vi försvarar bara Sverige.” (Prop.1991/ 921:102, 1992-02-13). Ett drygt år senare övergav Bildt på – som det senare visade sig – synnerligen svagt underlag denna tes. Statsmakterna beslöt att efterkomma FN:s underhandsförfrågan och bestämde att Henricssons bataljon skulle skickas till Balkan. Men bataljonschefen fick ingen orientering om de politiska motiven för den svenska insatsen. Det hade onekligen varit till fördel i de svåra förhandlingar med många parter som han hade att genomföra. ”Nu körde vi utan övergripande styrning.”(s 20)

Värre var emellertid att den svenska regeringen inte undersökte de praktiska förutsättningarna för insatsen. Den svenska regeringen föll undan för att FN av ekonomiska skäl vägrade sjötransport av bataljonen. Den transporterades per järnväg ge-

nom bland annat Serbien. Där fastnade halva bataljonen, inklusive det kompani med Leopardstridsvagnar som Danmark hade lånat ut. Först i slutet av februari 1994 var bataljonen samlad i sitt operationsområde, en försening på fem månader. Detta fiasko tycks inte ha bekymrat regeringen.

Henricsson gör den bedömningen (s 40) att beslutet om bataljonens gruppering (i Tuzlaområdet) styrdes mer av svenskt inrikespolitiskt koncensus än av behoven i Bosnien och Hercegovina. Jag får det bestämda intrycket att detta gällde i många fler fall. Det väsentliga tycks ha varit att regeringen, särskilt försvarsminister Anders Björck, fick god PR. Det bekräftas av hans besök vid bataljonen. Han lotsades landsvägen genom bataljonens område och hade då haft tillfälle att förhöra sig om hur befäl och soldater upplevde sin situation. Det var inte intressant för honom. Han avbröt besöket efter halva den planlagda tiden för att kunna träffa sina favoritjournalister, som satt fast i Zagreb. Det blev säkert bilder av en tuff Björck i blå hjälm. Tyvärr bildade regeringen Bildts ytliga hantering av förarbetet för internationella insatser skola. Misstagen upprepades i beslutsprocessen före Afghanistaninsatsen efter sekelskiftet; se Wilhelm Agrell, *Ett krig här och nu: Sveriges väg till väpnad konflikt i Afghanistan* (Atlantis 2013).

Officersetiken

Henricsson skriver (s 19) att han hade full förståelse för att enskilda officerare vägrade att anmäla sig till internationell tjänst. Han hade dock ingen förståelse för att statsmakterna, i den stund som de bestämde att svensk säkerhet bäst främjas av att Försvarsmakten deltar i internationella operationer, inte samtidigt gjorde det till en skyldighet för den personal som arbetar i

försvaret att delta. Ur strikt militär effektivitetssynvinkel går det att förstå denna kritik mot statsmakterna. Men vad som hände när statsmakterna 1993 skickade ut en bataljon med fredsframtvängande uppgifter kan inte bedömas ur rent militär synvinkel. Det kom att markera ett byte av säkerhetspolitik, en samhällspolitisk fråga av vital betydelse. En befogad fråga är om politikerna förstod det.

Dåvarande statsminister Carl Bildt anför (s 20) att det fördes rätt ingående diskussioner i regeringen i dess helhet och i utrikesnämnden innan beslutet togs. Det är diskussioner i en begränsad krets i en fråga som på sikt kom att angå hela folket. Riksdagen i dess helhet hölls utanför. ÖB, som skulle genomföra projektet, orienterades sent. Statsministerns åtgärder vittnar om att det väsentliga för honom var att få partipolitisk consensus, med andra ord att få ryggen fri. Följden av denna ytliga regeringspolitik blev att Sverige utan djupgående debatt halkade in i en helt förändrad säkerhets- och försvarspolitik.

Det är denna kortsiktiga politik som statsmakterna – med kraft – bör kritiseras för.

Om statsmakterna för en konsekvent politik väcker det förtroende inom Försvarsmakten.

När statsmakterna inte för en otvetydig politik frestas beskäftiga militärer att lägga fram tvetydiga förslag. På DN.Debatt 2004-04-19 föreslog 17 högre arméofficerare att värnpliktsförsvaret skulle ersättas av ett yrkesförsvär. I sin villrådighet följde politikerna detta ödesdigra råd. Följden är att framtidens svenska arméförband i internationell tjänst kommer att sakna soldater med de breda kunskaper och färdigheter som Ulf Henricsson vittnar om i boken *När Balkan brann* (s 78) och som han säger sig värdesätta så högt jämfört med yrkessoldater.

Recensenten är generallöjtnant och ledamot av KKrVA.

Not

- 1 En tidigare recension infördes *KKrVAHT*, 3. häftet 2013.